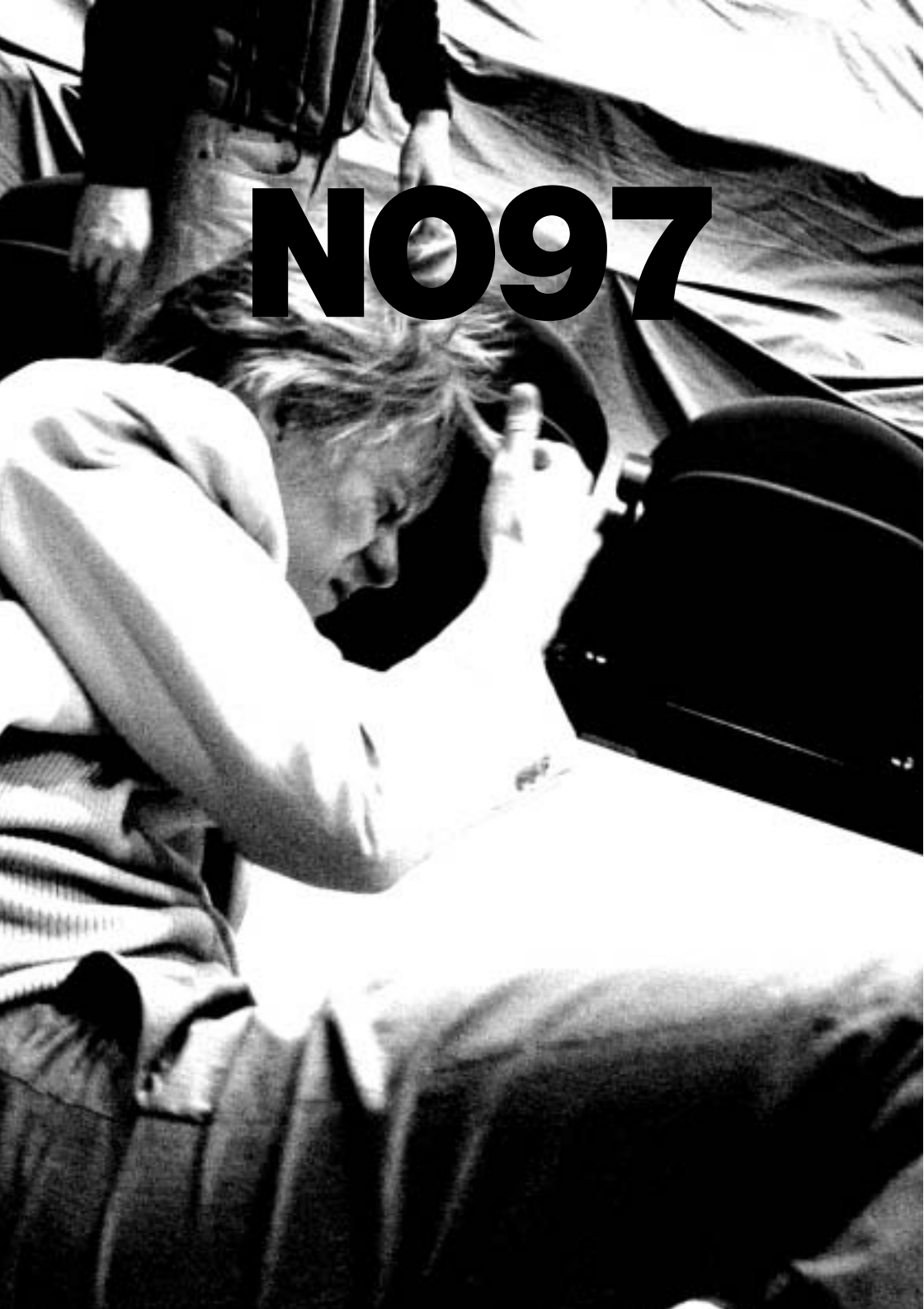

NO97

teater NO97

PADJAMEES (*The Pillowman*)

Martin McDonagh

Tõlkija Anu Lamp

Lavastaja Tiit Ojasoo

Kunstnik - lavastaja Ene - Liis Semper

Fotograaf Herkki - Erich Merila

Katurian

Tambet Tuisk

Michal

Sergo Vares

Tupolski

Rein Oja

Ariel

Andres Mähar

Tüdruk

Kadri - Hebo Kukumägi

Poiss

Karl Markus Antson

Ema

Eigi Tali

Isa

Tiit Tammesson

Esietendus 30. aprill 2005, Tallinn

Aitäh Liis Pählapuu, Kristel Leesmend, Inge Oja, Tõnis Truumann, Lauri Laasik

Lavastusjuht Kairi Mändla

Pealavameister Eero Ehala

Lavameistrid Heigo Amann, Anton Poljakov, Raiko Suurna

Heli Sten Tigane

Valgus Ants Kurist

Inspitsient Tuulikki Tuul

Jumestaja Lii Kärner

Õmblejad Maimu Meritee, Sirje Kiil

Kostümeerija Moonika Lausvee

Tisler Mati Jürine

Kava kujundus Martin Pedanik

Kava koostas Eero Epner

Teatri direktor - loominguline juht Tiit Ojasoo

“Padjameest”, Martin McDonaghi viimast näidendit, on üle Euroopa tabanud suur menu. Loetud päevad pärast näidendi esmalavastust Londonis 2003. aasta novembris esietendus see juba Viini Burgtheateris, seejärel aga juba Berliinis, Hamburgis jm. 2004. aasta veebruaris võitis “Padjamees” nimeka Olivier’ auhinna parimale uuele näidendile. Täna on “Padjamees” esitamisõigused müüdnud rohkem kui 40 riiki ning näidend on poolteise aastaga tõlgitud juba umbes 30 keelde. Võib olla kindel, et igal nädalal mängitakse “Padjameest” kusagil maailmas vähemalt korra.

Näidendi populaarsust kriitikute ja publiku seas on pealtnäha kerge põhjendada. *Well-made-playna* ülesehitatud tekst kasutab ühelt poolt pinevuse kruttimise tavapäraseid meetodeid, ent suudab samas teksti südamikule ümber ehitada veel mitu kihti alates “iiri jutustamistraditsioonist” ning lõpetades “intellektuaalse totalitarismikriitikaga” (kui mainida mõningaid “Padjamehele” antud iseloomustusi). Ent kuigi näidendi lugemisvõti näib kergesti ülesleitav, tunnistab “Padjamehe” vastuvõtt väliskriitikas, et see tekst on suurem, kui esmapilgul tunduda võib.

Siin - seal tõmmatakse paralleele McDonaghi varasemate näidenditega ning seostatakse kõiki iiriliku jutustamisoskusega, kus õpetliku moraallugemise asemel nauditakse jutustamist ennast. Seetõttu lasub rõhk mitte niivõrd puänteeritusel, kui võrd loo enese kulgemisel. Pinge hoitakse “Padjamehe” raamjutustuses ning ka üksikutes Katuriani räägitud lugudes pidevalt kõrgel, kuigi näiliselt ei pruugigi vahepeal midagi murrangulist juhtuda. McDonagh on oma tekstide sidumist iiri jutustraditsiooniga põhjendanud lihtsalt: jah, ta on küll lapsepõlvest peale elanud Londonis, kuid ta püüab oma lugusid “jutustada nii, nagu teevad seda minu lirimaal elavad onud”.

Kui oma eelnevates tekstides on McDonagh käsitletud sageli kipaka meelelaadiga inimeste omavahelisi pingestunud suhteid, kasutades mh koomikat ning groteskni viidud julmust, siis “Padjamehes” kasvatab McDonagh kõigele ülalnimetatule juurde ka selge ühiskondliku mõõtme. Anonüümses, kuid nimede järgi otsustades *Ida-Euroopasse* kuuluvas riigis toimuvat ülekuulamist on juba vaadeldud totalitarismikriitikana, kuigi samahästi võiks seda lugeda ka viitena üldinimlikule julmusele ja soovile haiget teha. “Padjamees” peidab enda sees väga selgelt kahte lahenduskäiku, mille lahutamine oleks ilmselt vägivaldne. Ühelt poolt Katuriani lugudes peituvad mõrvad ning absurdne julmus, teisalt aga hoopis politseinike jõhker mäng Katurianile tõeliselt armsatega: tema venna ja tema loominguga.

Ent “Padjamehe” tõlgendusmasin on tänaseks välja pakkunud veel teisigi võimalusi. McDonaghi teksti on kirjeldatud ja ka lavastatud intellektuaalse komöödiana, mustvalge ühiskonnakriitikana ning meisterliku põnevusloona (kuigi žanrireegleid rikkudes selgub mõrvar juba poole peal). “Padjameest” on käsitletud fiktsioonikirjanduse näitena ning tõlgendatud kõiki tegelasi ja

tegevusi peategelase väljamõeldistena. “McDonaghit ei huvita tapatalgud, vaid kunstipärane fiktsioon,” kirjutab üks saksa kriitik. “McDonagh huvitub olukorrast, mis on küll välja mõeldud, kuid millel on veel piisav side tegelikkusega, et ka päriselus võimalik olla.”

McDonaghi näidendites sageli esinevat üle piiri koomikani viidud julmust on käsitletud väga tihti meediakriitikana, kuna just meedia kultiveerib vägivallakujundeid. Teisalt on samastatud meedia kirjandusega ning väidetud, et “Padjamees” küsib kirjaniku vastutuse järele oma loomingu ees ning loomingu vastutuse järele ühiskonna ja tegelikkuse ees. McDonaghi peamise dilemmana nähakse säärasel juhul küsimust, kui kaugele võib kirjandus minna? Milliseid teemasid ja mil moel võib väljamõeldis puudutada? Kui kunstiteos muutub kuriteoks, siis kas ka kuritegu võib muutuda kunstiteoseks?

Lisaks eelpoolloetletule on “Padjameest” nimetatud ka romantiliseks, koomiliseks, jõhkraks, põnevaks, see on nii *thriller* kui ka “kirkede kammermäng”, semiootiline õuduslugu ja hoiatusdraama, ülimalt naljakas ja samas kurb, intelligentne ja vastik, siin kohtuvad Franz Kafka ja James Bond, Immanuel Kant ja Konrad Lorenz.

Palju on rõhutatud McDonaghi tekstide suurepäraseid karaktereid, mis pakuvad näitlejatele palju võimalusi oma tegelaskuju tõlgendamisel. Katurianis on nähtud meest, kes on valmis surema oma loomingu päästmiseks – ja seega oma surematuse nimel. Tupolskit on näitlejad käsitlenud nii joviaalse uurija kui ka klišeeliku hea ja halva politseiniku vastandusena. “Politseinik Tupolski,” kirjutab üks kriitik, “peidab endas küsimust selle kohta, kas absoluutne väljendusvabadus meedias ei või ühiskonda tänu viimase puudulikule või alaarenenud eetilistele hoiakutele hoopis ohustada?” Michalis on nähtud elajat, kelle suurim kuritegu on tema vahetu ja siiras loomus, mis ei luba tal eristada väljamõeldist tegelikkusest. (Siinkohal on teda võrreldud isegi George W. Bushiga, kes toob sõjapidamise ettekäändeks “puhtalt fiktiivsed põhjused”.) Ariel omakorda balansseerib headuse ja brutaalsuse vahepeal, tegutsedes jõhkralt oma komplekside ja hirmude tõttu, soovides seeläbi viimaseid unustada. Mõlemat politseinikku on nimetatud nii “triviaalseteks heaks ja kurjaks võmmiks” kui ka “isehakanud moraaliinspektoriteks”, kes “oma lapsepõlvtraumadest tuleneva viha kõigi nende peale välja valavad, kes lapsi väärkohtlevad”.

Pärast “Padjamehe” esietendust Londonis kirjutas Lee Wilson, inglise teatrikriitik, et “see on parim, mis inglise teatril praegu pakkuda on. Aga ärge tulge minu juurde, kui te öösel magada ei saa.”

Martin McDonagh (s. 1970) on kaasaja Euroopa näitekirjanduse üks tuntumaid autoreid. Lapsepõlvest alates Londonis elanud McDonagh kasvas üles liri perekonnas ning iiri kultuuriruumis. Tema naabriteks olid reeglina lirimaalt emigreerunud ning suviti käis McDonagh pidevalt vanemate kodumaal onudel ja tädidel külas. Sellest hoolimata nähakse McDonaghis “määramatu maa kodanikku”. Oma tekstides kasutab ta küll palju lirimaale tagasiviitavaid motiive ning tema näidendeid on õigustatult seotud iiri jutustamistraditsioonidega, kuid samas ei ole McDonaghist kunagi kujunenud rahvuslast ning tema looming ei väljenda rahvusega seotud nõudeid. Ilmselt on see ka üheks põhjuseks, miks McDonaghi looming on niivõrd kiiresti ületanud riigipiire.

McDonagh elas pärast vanemate naasmist lirimaale koos vennaga Londonis ning kuulus mh katoliku kiriku poistekoori. 16 - aastasel lahkus ta koolist ning kirjutas viie aasta jooksul terve posu kuuldemänge, mis pea kõik raadiojaamade poolt tagasi lükati. 1996. aastal kirjutas 26 - aastane McDonagh kõigest nädala ja ühe päevaga oma esimese näidendi *The Beauty Queen of Leenane* (e.k. *Mägede iluduskuninganna*). Kui see esimest korda järgmisel aastal Londonis lavastati, oli korraga McDonaghil neli erinevat näidendit erinevatele lavadele toodud. Tema inspiratsiooniallikaid on leitud nii iiri kirjandusest kui ka Hollywoodi filmidest. McDonagh ise on tunnistanud, et kirjutama asudes oli ta Londoni teatrimaastikust tüdinunud ning päevade kaupa filme vahtides vaimustas ta Tarantinost, Lynchist ja Scorsesest. Hiljem on McDonagh ka ise püüdnud Hollywoodis stsenaariumikirjutajana läbi lüüa, kuid edutult.

Pärast *Mägede iluduskuninganna* kirjutas McDonagh aasta jooksul veel kaks näidendit, mille tegevus toimub Connemaras, seejärel veel ühe triloogia, kuhu kuulub mh ka *Inishmaani igerik* ja *Inishmore'i leitnant*. “Padjamees” on McDonaghi seni viimane näidend, mis kirjutatud 2003. aastal. McDonagh ise on lubanud, et “ühel päeval kirjutatan ma romantilise komöödia, kus mitte kedagi maha ei lööda”.

Martin McDonaghi näidendite varasemad lavastused Eestis:

Connemara, üksildane Lääs
Rakvere Teater, lavastaja Jaanus Rohumaa
Esietendus 1. oktoober 1999

Mägede iluduskuninganna
Vanemuine, lavastaja Ain Mäeots
Esietendus 5. november 1999

Inishmaani igerik
Tallinna Linnateater, lavastaja Jaanus Rohumaa
Esietendus 22. detsember 2000

Inishmore'i leitnant
Eesti Draamateater, lavastaja Tiit Ojasoo
Esietendus 14. jaanuaril 2003

Teater NO97, Sakala 3, Tallinn
www.no99.ee

